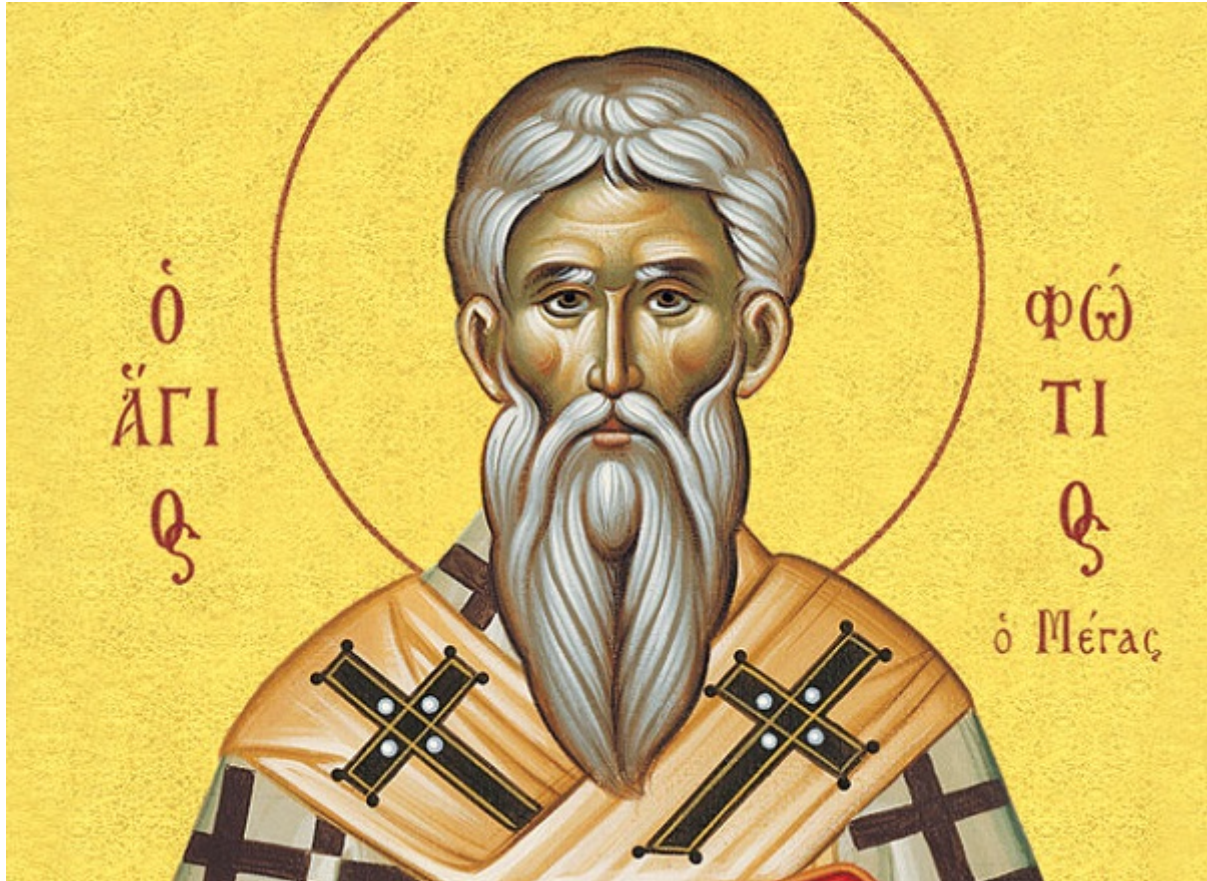

Οι διαστάσεις της ηθικής διακυβέρνησης κατά τον Μέγα Φώτιο (Αγάπη Παπαδοπούλου, ΜTh)

/ Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες

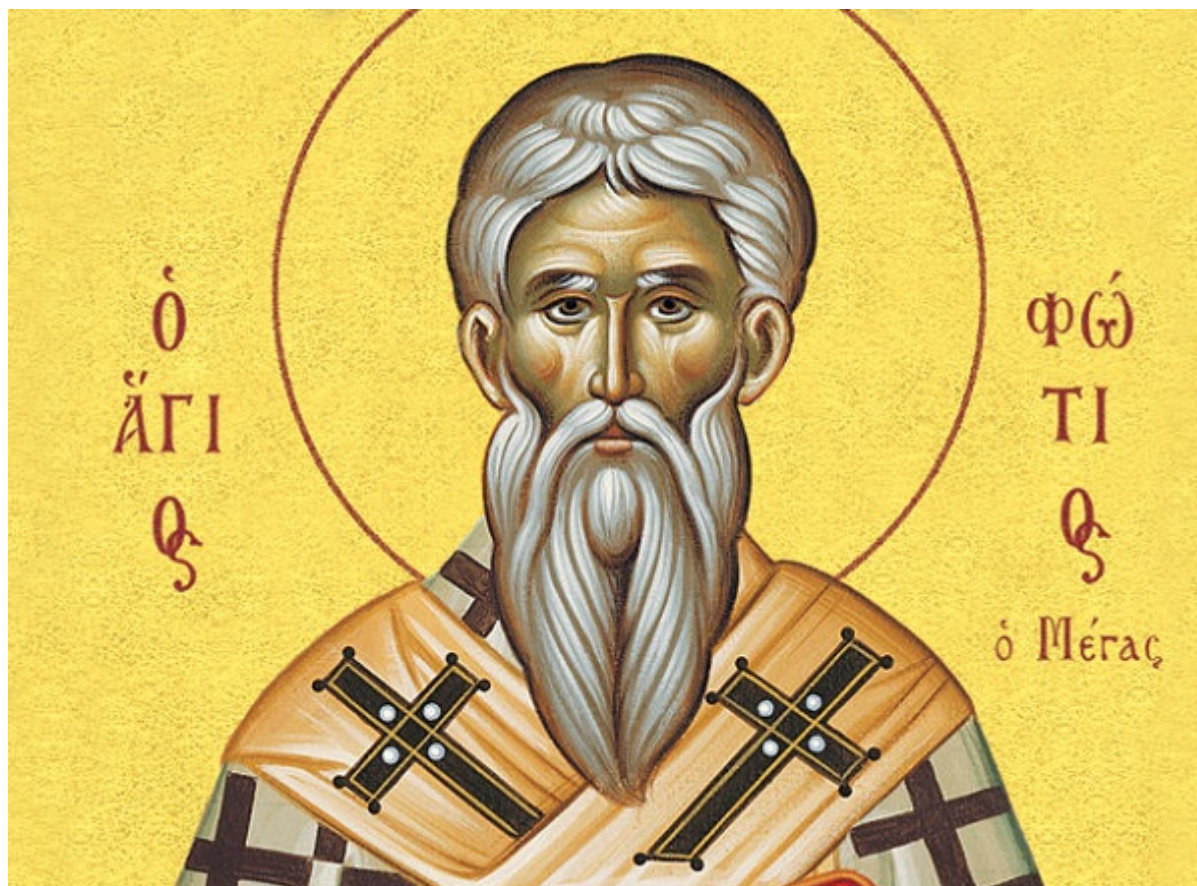

[Προηγούμενη δημοσίευση: <http://www.pemptousia.gr/?p=175620>]

Οι αρετές του ηγεμόνα αντιστοιχούν ή οδηγούν στην ενάρετη άσκηση της εξουσίας του. Ο Μέγας Φώτιος παροτρύνει να εξουσιάζει κανείς με την εύνοια των αρχομένων και όχι με τυραννικό τρόπο. Η εύνοια των υπηκόων είναι καλύτερο και ασφαλέστερο βάθρο για την εξουσία από ό,τι ο φόβος. Ο ιερός Φώτιος αναφέρει ότι για τη σπουδαιότητα ή τη φαυλότητα μιας χώρας ευθύνονται οι άρχοντές της, οι οποίοι είναι παράδειγμα προς μίμηση για τους υπηκόους τους. Έτσι ο άρχοντας θα ζει ευχάριστα και θα εξασφαλίσει στους υπηκόους του ένα δημόσιο βίο χωρίς δολιότητες[91]. Παροτρύνει να κάνει ο άρχοντας καλές και αξιοθαύμαστες πράξεις, έχοντας ως αρχή και γνώμονα τις εντολές του Θεού[92].

Ο ιερός Φώτιος δίνει συστάσεις προς τους άρχοντες για σύνεση και σωφροσύνη που πρέπει να επιδεικνύουν προς όλους τους υπηκόους τους. Θεωρεί ότι στον

εκμαυλισμό των αρχόντων και του λαού, συμβάλλει τα μέγιστα ο εκμαυλισμός και η διάβρωση του περιβάλλοντος του ηγεμόνος. Ο Φώτιος γνωρίζοντας σε βάθος την ψυχολογία του ανθρωπίνου προσώπου, θεωρεί ότι «όταν τις άρχει εαυτού, τότε νομιζέτω και των υπηκόων άρχειν αληθώς»[93]. Διότι αυτοί, όπως αναφέρει και ο Ισοκράτης, όταν δουν τον ηγέτη να είναι άρχων των παθών και κυρίαρχος των ηδονών, τότε θα υποταγούν και αυτοί εκουσίως. Αν όμως τον δουν να είναι υπόδουλος της ηδονής και των παθών, θα θεωρήσουν ανυπόφορο το να δουλεύουν σ' έναν υπόδουλο[94].

Είναι σύνηθες πολλοί ηγεμόνες να παίρνουν αποφάσεις χωρίς τη γνώμη των υπηκόων τους, ενώ τάζουν και βεβαιώνουν ότι ο ζήλος του οίκου των υπηκόων τούς «κατέφαγε», δηλ. αναλώνονται στη διακονία των πολιτών τους. Ο Φώτιος εστιάζει στην ανάγκη της φρόνησης στο διοικείν, γιατί γνωρίζει ότι αυτή η αρετή είναι η βασικότερη και βασιλικότερη των αρετών, γι' αυτό πρέπει να είναι διαρκής μέριμνα του ηγεμόνος. Χωρίς αυτή εκείνος χάνει το μέτρο, στερείται την ισορροπία, εκτρέπεται εύκολα στην αδικία, διολισθαίνει στον εγωκεντρισμό και αποτυγχάνει οικτρά στην ενάσκηση του έργου του[95].

Αλλού συμβουλεύει τον Βούλγαρο Μιχαήλ (και κατ' επέκταση όλους τους ηγεμόνες που διαρκώς βρίσκονται μπροστά στο δαιμονικό πειρασμό κατάχρησης της εξουσίας), να άρχει όχι με τρόπο τυραννικό αλλά με την έγνοια των αρχομένων.

Ἦξερε πολύ καλά τη σημασία που έχει η συναίνεση στην αποτελεσματική διακυβέρνηση του λαού[96].

Εκτός από τη φρόνηση, σύμφωνα με το Μ. Φώτιο ο άρχοντας πρέπει να διοικεί με δικαιοσύνη. Δεν υπάρχει ελαφρυντικό και δικαιολογία για τον άρχοντα που αδικεί. Οι φαύλοι στο περιβάλλον του άρχοντα αμαυρώνουν την εικόνα του. Ένας ηγεμόνας μπορεί να γίνει άριστος κριτής των άλλων, όταν ο ίδιος λογοδοτεί για τις πράξεις του κάτω από την επίβλεψη της συνειδήσεώς του και προσπαθεί να διορθώσει τὰ λάθη του. Ο Μέγας Φώτιος αναφέρει ότι ένας συνετός ηγεμόνας πρέπει να αποφεύγει τις υπερβολικές υποσχέσεις, να μην παραβαίνει τίποτα από όσα υποσχέθηκε, γιατί, όταν ψεύδεται, θα θεωρηθεί ελεεινός. Πρέπει να διορίζει ως άρχοντες ανθρώπους πλούσιους σε αρετές, να επαινεί τους άριστους, να διατηρεί την ομόνοια των υπηκόων χωρίς καταστολή, να εμπνέει την ασφάλεια στους δίκαιους και να αντιμετωπίζει τα προβλήματα των πολιτών με συμπάθεια και ευαισθησία. Να προσέχει να μη διασυρθούν τα έθιμα και οι παραδόσεις της πατρίδας του. Να θεωρεί ακόμη άχρηστο τον πλούτο, που είναι παγίδα φοβερή για εκείνους που τον αγαπούν.

Όπως ο άρχων πρέπει να είναι φοβερός στους αδικούντες, έτσι πρέπει να είναι φύλακας και προασπιστής των μη αδικούντων[97]. Τρεις αποδόσεις υπάρχουν για τους ανθρώπους: τιμωρία, ψόγος, έπαινος και ίσως και ευεργεσία. Άξιος τιμωρίας είναι ο εχθρός, του ψόγου είναι οι πολίτες που αδικούν μέτρια. Του επαίνου και της ευεργεσίας εκείνοι που διακρίνονται σε κατορθώματα. Όποιος αλλάζει κάτι από αυτά και μεταβάλλει τη διάταξη, είναι εχθρός της πολιτείας μεγαλύτερος από τους πολεμίους. Όποιος ευεργετεί τους πολεμίους είναι προδότης, όποιος επαινεί τους φαύλους ανατρέπει την πόλη, αφού παρακινεί τους πολίτες προς την κακία και όποιος δεν τιμά τους διακρινόμενους σε κατορθώματα, οδηγεί την πολιτεία στην ίδια ακαταστασία[98].

(συνεχίζεται)

[91] Βλ. Φώτιος, ό. π., Ο Ηγεμών, μτφρ-σχόλια Ιωάννης Πλεξίδας, σελ. 11-12.

[92] Βλ. ό. π., σελ. 27.

[94] Βλ. Φώτιος, Επιστολαί, υπό Ιωάννου Ν. Βαλέττα, εν Λονδίνω, D. NUTT, 270, STRAND, 1864, σελ. 234.

[94] Βλ. Ισοκράτης, Προς Νικοκλέα 29.

[95] Γράφει: δι' ο φρόνησιν ασκείν προσήκει δια βίου. Βλ. Αριστοτέλης, Ηθικά Νικομάχεια, VI, 2, 1139a 7-8. Πρβλ. Γεώργιος Μαντζαρίδης, Χριστιανική Ηθική Ι, 2η έκδοση βελτιωμένη, Εκδόσεις Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη, 2009, σελ. 35-36. Ιδιαίτερα σημαντική για την κατανόηση της αριστοτελικής ηθικής είναι η έννοια της φρονήσεως. Η

φρόνηση ξεχωρίζεται από τη θεωρητική σοφία και προσλαμβάνει πρακτικό περιεχόμενο. Έτσι διαμορφώνονται οι δύο διανοητικές αρετές της αριστοτελικής ηθικής, η σοφία και η φρόνηση. Η φρόνηση δεν παύει να είναι διανοητική αρετή και να προσδιορίζεται, όπως και η σοφία, από την αλήθεια. Ταυτόχρονα όμως συμπλέκεται με τις ηθικές αρετές και συνδέεται, όπως και αυτές, με τη συνήθεια. Με τη σοφία θεωρεί ο άνθρωπος εκείνα τα όντα, «όσων αι αρχαί μη ενδέχονται άλλως έχουν», ενώ με τη φρόνηση θεωρεί τα «ενδεχόμενα». Ο διαχωρισμός ανάμεσα στη σοφία και τη φρόνηση πραγματοποιείται ουσιαστικά με την παρεμβολή της μεταβλητής του χρόνου.

[96] Βλ. Φώτιος, ό. π., Ο Ηγεμών, μτφρ-σχόλια Ιωάννης Πλεξίδας, σελ. 24.

[97] Βλ. Ισοκράτης, Προς Νικοκλέα 23.

[98] Βλ. ό. π. «Μέγα Αγίου Φωτίου: Ο Ηγεμών». Αναρτημένο στην ιστοσελίδα <http://holytrinitylight.blogspot.gr/2009/09/saint-great-photius-ruler-33.html>.